

LA LLENGUA CATALANA AVUI AL PRINCIPAT D'ANDORRA

La situació lingüística de l'Andorra tradicional, amb una majoria de població autòctona catalanoparlant que rebia la formació escolar en castellà o en francès, i amb unes minories parlants d'aquestes dues llengües, no existeix actualment.

Els canvis més destacats provenen del pes demogràfic del grup de població castellanoparlant d'origen, de l'arribada, els darrers quinze anys, d'un nou grup de població molt jove de parla portuguesa, i finalment de la influència del castellà sobre aquest darrer grup de població i sobre moltes de les relacions heterolingües, que ha descompensat la balança tradicional entre el francès i el castellà, a favor d'aquesta darrera llengua.

Al Principat d'Andorra l'única llengua oficial és la catalana; així ho estableix la nostra Constitució a l'article 2.1.

Des del punt de vista legal, la llengua ha estat objecte d'una escassa regulació. El legislador andorrà s'ha limitat a actuar quan ha considerat que hi havia una necessitat important de fer-ho, i per això, en lloc d'una llei general que reguli el funcionament de l'única llengua oficial, fins ara hi ha diverses disposicions sectorials que regulen aspectes molt concrets¹ de l'estatus que ha de tenir la llengua catalana en determinats sectors.

1. La defensa de la llengua del país es fa patent ja en un acord del Consell General del 1898, pel qual es recorda que els passaports s'han de fer en català i no en castellà *per ser aquella la pròpia del país*.

Tot i la situació actual, en alguns casos ben semblant a la d'altres territoris de parla catalana, per entendre la manca d'una legislació lingüística exhaustiva, s'ha de tenir en compte que els andorrans no veuen —ni ho han vist mai— la presència d'altres llengües al país com una ingerència contra la qual cal defensar-se. Sembla, però, que sense haver canviat gaire aquesta percepció, actualment es comença a sentir la necessitat d'una regulació lingüística més àmplia en defensa de la llengua oficial.

La població actual del Principat d'Andorra és de 64.420² habitants. És una població molt jove³ que es relaciona en quatre llengües predominants: el català, el castellà, el francès i el portuguès.

Per llengua materna els percentatges actuals són els següents:⁴ la llengua d'origen del 41% dels habitants del país és el català; del 33%, el castellà; de l'11% el portuguès, i del 9%, el francès; el 7% són parlants d'altres llengües entre les quals destaca l'anglès.

Aquestes dades no es corresponen ni amb la nacionalitat,⁵ ni tampoc amb la llengua amb què s'ha après a llegir i a escriure.

Quant al coneixement del català per part de la població adulta, es pot dir que el nivell de comprensió és alt: només un 3% de la població no l'entén gens ni mica. El percentatge, però, és menys positiu quan ens referim a la competència de parlar: un 91% de la població sap parlar-lo, tot i que dins aquest grup hi ha un 11% de persones que ho fan «amb moltes o certes dificultats».

Per completar aquesta informació, cal fer dues consideracions:

La primera és que, llevat del que passa en alguns sectors específics,⁶ la capacitat de comprensió i expressió no troba una corres-

2. Dades del mes de setembre de 1997.

3. La mitjana d'edat de la població de més de 15 anys enquestada a la fi de 1995 era de 38,6 anys.

4. Font: *Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra*, enquesta sociolingüística feta a la població d'Andorra de més de 14 anys. Servei de Política Lingüística del Ministeri de Cultura del Govern d'Andorra.

5. Per exemple, si sumem la població de nacionalitat andorrana —30%— i la població catalanoparlant de nacionalitat espanyola —19%—, obtenim un percentatge superior al de la població catalanoparlant d'origen, que s'explica pel fet que actualment hi comença a haver un percentatge significatiu d'andorrans de llengua materna diferent de la catalana.

6. Per exemple, a l'Administració andorrana —Govern, comuns, etc.—, on un

pondència d'ús equitativa en alguns àmbits, entre els quals destaca el sector socioeconòmic.

La segona és que el coneixement de la llengua castellana supera en totes les competències el del català. Això fa que d'una manera tàcita i gairebé espontània el castellà protagonitzi —també a Andorra— bona part de les relacions en alguns sectors, com ara el comerç, la restauració, les discoteques, etc.

Aquests nivells de comprensió es traslladen a la realitat de l'ús d'una manera desigual, com explico tot seguit.

1. A Andorra es pot considerar que l'àmbit institucional és aquell en què la llengua oficial ha mantingut —i manté— un nivell més elevat pel que fa a l'ús. Si de cas hauríem de distingir entre un ús institucional estricte en què és l'única llengua utilitzada,⁷ i un ús oral en les relacions de l'Administració i els ciutadans, en què malauradament es poden produir casos esporàdics d'atenció en una altra llengua quan no és necessari. Em refereixo que, tot i que s'intenta mentalitzar el funcionari en sentit contrari, podem trobar encara el cas que una persona de parla portuguesa sigui atesa en castellà en algun servei públic andorrà.

2. L'ús del català al comerç s'ha de separar clarament de l'ús de la nostra llengua en la publicitat:

El sector socioeconòmic en general és aquell en què l'ús de la llengua pròpia d'Andorra és més baix, com es desprèn de l'estudi sociolingüístic impulsat pel Ministeri a la fi de 1995.⁸

En canvi, la publicitat es fa gairebé només en català. De fet, és un

72% de la població s'adreça en català i un 80% és atesa en aquesta llengua. L'ús del català a les diferents administracions del país es pot considerar elevat, tot i que naturalment és susceptible de millorar.

7. Qualsevol intervenció dels càrrecs polítics es fa en català, i també tots els documents, la retolació, la publicitat —llevat de la promoció turística a l'estranger, naturalment—, produïts per les institucions són en català. També ho són, amb les lògiques restriccions imposades per la legislació internacional en la matèria, les actuacions judicials i policials.

8. Es van tenir en compte els bancs i les companyies d'assegurances, el metge, la perruqueria, el petit comerç, els restaurants, el transport públic, els bars i les discoteques i els grans magatzems. Els percentatges obtinguts van ser els següents:

dels aspectes que ha merescut més sovint l'atenció del Consell General, i també d'algun comú (ajuntament), que històricament ha hagut de resoldre amb diverses ordinacions els casos de publicitat redactada exclusivament en llengües diferents de la catalana. Tot i això, no és difícil veure als comerços i als establiments més turístics rètols de rebaixes en castellà i en francès, sense el corresponent català, però no ha estat mai un ús abusiu.

La publicitat estàtica i la de la ràdio i la televisió nacionals es fa exclusivament en català, com també, en general, tota la documentació escrita del sector socioeconòmic (factures, tiquets, pressupostos, etc.).

3. Quant als usos personals, a casa, amb els amics i en les relacions internes de la feina, la llengua més utilitzada és la catalana, amb percentatges sempre superiors al 60%.⁹

La característica més important d'Andorra són les diferents com-

	banc/asseg	metge	perruq.	botiga	rest.	taxi/bus	bar	grans mag.
s'hi adreça en català	67 %	58 %	43 %	46 %	38 %	35 %	33 %	29 %
l'atenen en català	2 %	56 %	42 %	36 % ³	5 %	29 %	25 %	12 %

9. Incloem a continuació els percentatges detallats de l'ús de les diferents llengües en aquests tres àmbits:

A casa

català	61 % (sempre 41 %)
castellà	43 % (sempre 20 %)
francès	11 % (sempre 5 %)
portuguès	9 % (sempre 5 %)
català-castellà	13 %
altres	16 % (català-francès, portuguès-castellà, castellà-francès...)

Amb els amics

català	67 % (sempre 33 %)
castellà	52 % (sempre 16 %)
francès	15 %
portuguès	7 %
català-castellà	23 %
altres	21 %

A la feina

català	63 % (sempre 34 %)
--------	--------------------

binacions que resulten de les llengües presents al país i també l'alt percentatge de parelles mixtes que afavoreix la nostra realitat.¹⁰

Així, criden l'atenció la importància de combinacions de llengües diferents de català-castellà, que malgrat tot és la més habitual.

Quant als contactes heterolingües, dintre de la família es constata un augment de l'ús del català amb els fills, que encara és més positiu en els contactes entre fills.¹¹

En les relacions laborals augmenta l'ús del català quan els subordinats s'adrecen als superiors (el 55 % ho fan), i disminueix quan els superiors s'adrecen als subordinats (34 %). Els càrrecs més alts, propietaris i professionals liberals l'utilitzen més. Els quadres intermedis es presenten sovint com un fre en la utilització de la llengua del país.

Es pot observar que en el pas de casa fins a la feina passant pels amics el català, el francès i el portuguès s'utilitzen una mica menys de manera progressiva i que, en canvi, el castellà s'utilitza més.

4. Els mitjans de comunicació andorrans utilitzen com a única llengua vehicular la catalana.

Des de l'any 1996 hi ha televisió nacional. Tot i que no s'han publicat encara dades d'audiència, el fet de ser un mitjà tan proper a les coses que coneix i viu la població andorrana fa que alguns programes, sobretot els informatius, despertin molt d'interès.

castellà	54 % (sempre 21 %)
francès	11 %
portuguès	5 %
català-castellà	26 %

10. Per exemple, l'estudi *Els usos, coneixements i ideologies lingüístics dels joves de secundària andorrans*, d'Emili Boix i Jaume Farràs (Institut d'Estudis Andorrans, 1993), dona els percentatges següents:

— Progenitors catalanòfons:	31,7 %
— Progenitors d'origen lingüístic mixt:	28,3 %
— Ambdós progenitors de llengua/llengües diferent/s de la catalana:	40 %

11. Font: *Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra*.

	cat.	cast.	cat./cast	fr.	port.
Entre marit i muller	42 %	29 %	6 % 6 %	8 %	9 %
Entre pares i fills	47 %	26 %	7 % 5 %	4 %	11 %
Entre fills	52 %	29 %	4 % 5 %	2 %	8 %

Amb la introducció de la televisió per satèl·lit i el cable en algunes poblacions, i amb l'aparició del sistema digital, la bipolarització tradicional entre la televisió francesa i l'espanyola s'ha diluït.

A Andorra s'editen dos diaris i diverses revistes exclusivament en català; es llegeix molt la premsa dels països veïns, encara que es constata en els últims anys una influència menor de la premsa francesa.

5. En el camp de la indústria cultural, es pot dir que l'oferta existent al país és molt àmplia: hi ha una temporada estable de teatre organitzada pels comuns d'Andorra la Vella i Sant Julià de Lòria, una temporada de música i dansa, la temporada de concerts a l'Auditori Nacional, i diversos festivals que tenen lloc anyalment. A més hi ha diversos grups de teatre comunals.

Gairebé totes les obres teatrals es fan en català. En canvi, l'exhibició de pel·lícules es fa majoritàriament en castellà, només esporàdicament en català i no es projecten pel·lícules en francès.

6. La llengua catalana és present com a assignatura als tres sistemes educatius —andorrà, francès i espanyol— del país.

És llengua vehicular a les escoles religioses i llengua vehicular juntament amb el francès a l'Escola Andorrana. No és vehicular ni a les escoles dependents del sistema educatiu francès ni a les escoles espanyoles del Principat d'Andorra, tot i que, com ja s'ha dit, el català hi és present com a assignatura a tots els nivells.

En l'àmbit universitari el català és llengua vehicular de les escoles universitàries d'Infermeria i d'Informàtica, i també ho és dels Estudis Virtuals (universitat oberta) de creació recent.

Del panorama descrit, es desprèn que el repte lingüístic que té l'Andorra actual consisteix a saber adequar una realitat que podríem anomenar oficial i també de llengua escrita a una altra realitat més espontània, de carrer, de llengua parlada i de relacions interpersonals. Amb vista al futur, l'avantatge és l'actitud positiva que té, en general, la població davant del fet indiscutible que l'única llengua oficial del país és la catalana i que, per tant, hi ha de tenir un paper preponderant. La part negativa és que el convenciment i l'acceptació són teòrics i a la pràctica la llengua castellana va guanyant

terreny en alguns sectors clau de la nostra societat en detriment de la catalana, un fet que té conseqüències que van més enllà de la sociolingüística.

MONTSERRAT BADIA GOMIS
(Servei de Política Lingüística del Ministeri de Cultura
del Govern d'Andorra)

